

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Bókot bókért.

A „Religió“ ez évi okt. 23-iki számában egy „Válasz egy panaszra“ című cikkében felelvén a „Prot. Hetilap“ egy a katolicizmust érdeklő cikkére, többek közt ezt mondja: „Olvassák el mind azt, a mi e lapokban a protestantismusról megjelenik és megjelent, és meg kell győződniek, hogy panaszaiuk ellenünk alaptalanok, mert mi a kezdő fél nem voltunk és nem leszünk“

A mint azonban folyó évi nov. 3-án és 6-án megjelent számai mutatják, a „Religió“ azt, mit rövid 11, illetőleg 14 nap előtt mondott, sűrű dolgai rohama alatt már elfelejtette. Ezen számaiban ugyanis egy „Havi szemle“ feliratú cikket hoz, mely a felcserelésig hasonlít a protestantismus ellen intézett támadáshoz.

Megvallom e cikk meglepett és egy némely passusa mély gondolkodóba ejtett engem; mert annyi megszámlálhatlan controversiák után abból ismét csak arról győződtem meg, hogy igaza van Ziel Ernőnek, midőn a „weltlini protestánsok kivégzetéséről“ — melyről alább még szólok — írva, ezeket mondja: „Azon fegyverzethez, melylyel a „szent egyház“ az észszerű világ és életnézlet ellen harcol, kezdettől fogva azon kísérlet is tartozott, az ultramontanismusnak és annak tendenciáinak jogosultságát historiai úton bebizonyítani. Hogy a kath. klérus ezen merész eljárásnál tényeket és adatokat, sőt egész culturepochákat, mikről a történelem okiratilag kezeskedik, souveren önkenye és teljhatalma által hajánál fogva előráncziggált és „javított kiadásban“ czéljaira felhasználta: ez mindenki előtt ismeretes. Hiába! ily hamisítások nélkül itt boldogulni nem lehet; mert minden lap a történelem könyvében az egyház véres tetteiről beszél — és hogyan álljon fenn a „szent“ ily bizonyítékokkal szemben? „A hol az igazság injünkre nincsen, ott egyszerűen erőszakot követünk el rajta.“ — Azon ellenmondásra, mely a között, mit az ultramontanis-

mus igazságnak állit, és a között, mi valóban igazság, eléggé gyakran figyelmeztetni nem lehet.“

Kiemelem ugyan, miszerint mi protestánsok is méltányolni tudjuk ama fájdalmat, melynél fogva ő szentsége a volt pápai állam nála tisztelgő tisztviselőihez intézett beszédében így jajdul fel: „Az isteni gondviselés amaz intézményét, melyben a római pápának világi uralmat adott, hogy teljes szabadságot és valódi függetlenséget élvezzen vallásügyi gyakorlatában, ezt az intézményt az apostoli szék kárára irányzott merényletek egész sora megtámadta, felforgatta, úgy hogy a pápa ennek folytán megfosztatott szabadságától és függetlenségétől is.“ — Teszszük ezt annál inkább, mert tudjuk, hogy ama kis földterület, melynek világi ura volt a pápa, souverénitásának és főpapi függetlenségének alapját és az egyház birtokát képezte. Mégis annak megszerzési történetében az isteni gondviselésen kívül emberi politikát is látunk. — Ismeretes előttünk, hogy II. István pápa 755. körül eme területet Kis Pipintől azon erkölcsi támogatásért kapta ajándékol, melynél fogva a merowingi dynastia megbuktattatott és a Karolingok uralkodásra jutottak. Hiába szólalt fel Constantin császár, hogy az exarchatus történelmi jognál fogva neki adandó vissza; mind Pipin, mind Nagy Károlytól azon választ nyerte, hogy ők nem érte koczkáztatták életüket, hanem lelki üdvöket szem előtt tartva Szent Péterért a pápa szemé-lyében.

Ha tehát Pipin és Károly a hódítási jogcímen adták át II. István és III. Leónak a földi hatalmat, miért csudálkozik XIII. Leo azon, hogy 1849. febr. 9-én az olasz nemzetgyűlés azon határozatot merte átküldeni IX. Piusnak, mely szerint: „1. a pápaság tényleg és jogilag a római állam világi uralkodásából letéttetik; 2. a római főpap minden szükséges biztositéokban részesül, mely papi hatalmának gyakorlati függetlenségére megkívánatik; 3. a római állam kormányformája tisztán demokratikus leendő és a római köztársaság dicső címét viselendő?“ Ekkor és Victor

Emanuel eljárásában is, mint hajdan Pipinnél és Kárálynál csakis a hódítási jogcím volt a döntő. Ehhez pedig a pápa is hozzászokhatott, mert *Hase* szerint III. Leo, midőn a császári koronát Nagy Károly fejére tette, azzal az oltár előtt úgy állt szemben, mint az istenség másik kiegészítő részével, mint pápa a császárral.

Az egész ügy minket közvetlenül nem bánt, csak azt vagyok bátor hozzátenni, hogy nem a protestánsok, hanem a pápa saját alattvalóinak szuronyai és ágyui fosztották meg őt a patrimonium Petri-től. Hogy a pápai állam háborgatásainak oka ma mint hajdan az, mit *Machiavelli* Florencz történelmében emigy jelez: „*Minden háború, melyet ez időben a barbárok Olaszországban viseltek, naggyobbára a pápák által idéztetett elő, és minden bárbarereg, mely Olaszországot elárasztotta, a pápák által hivatott be. Ez tartotta Olaszországot egyenlenségben és tehetetlenségben.*“

Emlitem ezt azért, mert már ebből is láthatni, hogy a „Religió“ nem fordul a helyes címhez, midőn eképen ir: „*A latin fajnak nevezett nemzetek körében az egyház élethalálharcot ví a közisten-telenségre törekvő forradalommal. A német fajok körében meg mindig kénytelen küzdeni a vallástalanságra s mindent felforgató forradalomra vezető protestantismus ellen.*“ A keserű vádnak első mondata ugyan nem minket illet s ránk nézve egészen közömbös dolog lehet, miképen bókol a „Religió“ saját egyháza hiveinek, de még sem hallgathatom el, hogy én részemről hittársaimnak így semmi áron sem bókolnék, mert ez körülbelől oly értelmű, mint *Peretti* apát következő nyilatkozata: „*Távolról a pápa világi hatalma a képzeletnek mint nagyszerű és fenséges rom tűnhetik fel; de közelről tekintve, megnyílik szeme előtt egy sötét börtön, egy igazságtalan zsarnokság.*“ A latinfajok pedig különösen róm. kath. iskolában neveltettek, mi csudálkozni való volna, ha ők vallási tekintetben is meggyőződtek volna *Peretti* mondásának igazságáról?

Részünkről pedig kénytelenek vagyunk a nekünk mondott bókot ez alkalommal is egész határozottsággal visszarutasítani. Most is mint számtalanszor már ki kell emelnünk, miszerint a „Religió“ nagy tévedésben van, hogy — és ezt első sorban hangoztatjuk — *a protestantismus a mindent felforgató forradalomra vezet.* A „Prot. Egyh. és Isk. Lap“-ban többször volt alkalmam kimutatni, hogy hol a vallás gyakorlati terén iszonyatosság történt, az a római curia babérkoszorújában díszlik, mint örökké zöldelő emléklevel. Övé az 1572. aug. 24-én megtar-

tott párisi vérnász körül szerzett dicsőség; jézuitáié a harminczéves háború megindításánál kiküzdött érdem.

Most is, midőn a „Religió“ azzal vádolja a protestantismust, hogy a mindent felforgató forradalomra vezet, eszembe jut többek között a „*weltlini protestánsok méiszárlása*“, mely a „*szent egyház*“ parancsára a mai Olaszország egyik legbájosabb vidékén az Adda völgyében 48 évvel a párisi vérnász után, tehát 1620. évben nyár derekán ment végbe.

„Ugy látszott ez időben — eképen ir *Ziel Ernő* — hogy az emberiség számot akar vetni régi, századokon át ápolt és türt tévedéseivel és bűneivel. Luther és Kalvin szelleme az alpeseken át Olaszországba is behatott volt. De az „eretnekek“ üldözöbe vétettek. Kénytelenek voltak menhely után nézni s ezt az Adda völgyében a Svaicziak oltalma alatt találták. De itt sem volt nyugtuk. Miután Alba katonái eredmény nélkül elhagyták a völgyet, jézuiták küldettek oda, kiknek egyike a közmondás szerint, veszedelmesebb tiz katonánál s végre 1618-ban elhatározottat, hogy fegyveres berohanás teendő Weltlinbe az ottani protestánsok kiirtására. Az ügy egészen 1620-ig julius haváig húzódtott. Ekkor *Robustelli Jakab* r. k. lovag összehívta lakásán hitfeleit és ezen beszédet intézte hozzájuk: „Az aszonyias panaszok ideje elmúlt. Fel kell lázadnunk. A háborúnak azon helyzet előtt, melyben élünk, elsőbbséget kell adnunk. Hazánkat, birtokunkat, törvényünket, sőt mi több, vallásunkat a szövetségesek elrabolták. Ne ijedjete meg a forradalom szó előtt! A pápa megáld minket, Spanyolország segít nekünk, a szövetségesek belviszályai előnyünkre vannak. — Mily felüdítő leend, ha öreg napjainkban gyermekeinkhez és unokáinkhoz így szólhatunk: „Miénk az érdem, hogy szabadok és katolikusok vagyunk!“ A rhätiai jármot le kell rázni! — „Le kell konczolni a protestánsokat!“ — kiáltá *Schenardi* ügyvéd. — „Le fogjuk méiszárolni az utólsóig mind ezen a sátánnak szolgáló eretnekeket, kik Krisztus juhaklában élnek. Hadd izlelje egyszer a nép a vér buja élvezetét és ez pecsételje be az örökkévaló ellenségeskedést emez átkozott főurak ellen.“

A hajmeresztő terv keresztül lett vive; 1620. jul. 19-én reggel, midőn a nap arany sűgarai fény nyel árasztották el a földet, az úr zsámolyát, *Tiranoban* kezdődött a méiszárlás; mint első áldozat elesett a prot. pap *Basso Antonio* s vele hatvan hive. És aztán rohant előre a halál aratása végig az egész völgyön. Tegliában a protestánsok épen

templomban voltak. Egytől egyig megölettek. — *Sondrióban*, a völgy főhelyén a benlakó katolikusok kezdték meg a hóhér munkát. Három napig tartott itt a konczolás. Nincs gyalázat, bűn és borzasztóság, mely itt nem történt volna. Midőn jul. 24-ik hajnala beköszöntött, nem volt protestáns az egész Weltlinben. A gyilkosok diadalt ültek és e diadal emlékére időfolytán minden helységben egy a Madonnánakszentelt templomot emeltek — a történelem keserű gúnyjára.

Igen, de erre azt mondhatná valaki, hogy a pápa közelsége önfentartása érdekében kénytelen volt az eretnek szomszédokat lábai alól eltétni. Nem bánom! Menjünk más helyre.

Átsietünk Angolországba, kérdezvén ki tanította meg e népet forradalmaskodni? Nem említjük a vérengző *Mária* királynőt. — Csak egyet hozok fel. Midőn 1603-ban *Erzsébet* királynő halála után Stuart *Mária* fia VI. *Jakab* skót király, mint I. *Jakab* az angol trónra lépett s a katolikusok reménye, hogy a r. kath. vallást teendi uralkodóvá, nem teljesült: a jezsuiták vezérlete alatt létrejött ama borzasztó „*lőpor-összeesküvés*,” mely által 1605. nov. 5-én a parlament mindkét háza levegőbe röpitendő volt. Hála Istennek! a pokoli terv nem sikerült és *Garnet Henrik*, a jezsuiták provinciálja *Fawkes*-szel együtt, ki a lőport meggyújtandó volt, és mások is halállal bünhődtek gonosz tettükért.

De lassan! mert itt talán azon ellenvetést lehetne tenni, miszerint, mindez még azon időben történt, midőn Róma a reformáció által benne keltett haragját fékezni nem bírta.

Beleegyezem! Ugyis az 1648. évi okt. 24-én létrejött *westphaliai* béke első fejezete azt mondja: *Pax sit christiana, universalis, perpetua, veraque et sincera amicitia*“ a két szerződő fél, a katolikusok és protestánsok között.

Ugy lett-e? — Áttekintek Franciaországba, ott a jó katolikus országban talán akadok oly példára, mely tanubizonyságot tesz az említett „*pax*“ és „*amicitia*“-ról. Találkozom gondolataimban *XIV. Lajos*-szal. Midőn 1685. okt. 17-én a nantesi edictumot hatályon kívül tette és 1697-ben a ryswyki béke által szabad kezét nyert volt, a Cevennekbe menekült protestánsok térítéséhez fogott, úgy, hogy minden kath. térítő mellé egy csapat katonát adott. A papok felakasztattak; a gyermekek szüleiktől elvették és kath. nevelőknek adták át; az áttérni nem akaró férfiak szintén vagy felakasztattak vagy gályákra hurczoltattak. Ez 1703-ban általános felkelést idézett elő a Cevennekben; a protestánsok

szerencsésen harczoltak. Mi csudálni való, ha *Cavalier* vezérlete alatt 84 róm. kath. papot megölték és 200 róm. kath. templomot leégettek, miután a király térítői 40,000 protestánst tűz- és kerékhalállal kivégeztek volt?

Ki okozta e forradalmat? *XIV. Lajos* gyónató atyja, *Lachaise* jezsuita páter és *Maintenon* asszonya, kik *Lajost* rábeszéltek, hogy ő a francia protestánsok kiirtása által Istennek kedves és előbbi bűneit kiengesztelő cselekedetet végzend.

Különben elég! A „*Religió*“ bizonyosan ismeri *Berthier* tábornok 1798. évi febr. 15-én a Capitolban tartott eme beszédét: „*Cato, Pompejus, Brutus, Cicero, Hortensius* tiszteletreméltó szellemei! fogadjátok hódolatainkat itt, hol a nép szabadságát oly gyakran védtétek és Róma köztársaságát dicsőítettétek. Te pedig, római nép, mely szent jogaidat ismét kivitad magadnak, tekints a téged környező dicső emlékekre és szerezd vissza régi nagyságotat és atyáid erényét!“ *Berthier* ekkor a pápa ellen forradalmat idézett volt elő — és nem volt *protestáns*.

Nem! sajnálattal bár, de nem fogadhatjuk el a „*Religió*“ *bókját*. *Visszaadjuk; mert mi forradalmárok nem vagyunk*.

Még egyet kellene vizsgálat alá vennem, azt, hogy vallástalanságra vezet-e a protestantismus. — De attól tartok, hogy e théma fejtegetésével egészen elkeseríteném a „*Religió*“-t. Csak egyet juttatok eszébe, ezt: „*Midőn XII. Lajost* a római curia a Waldensek ellen indítandó irtóháborúra akarta birni, így válaszolt: „*Ne bántsátok, ők jobb keresztényének mint mi!*“

Bierbrunner Gusztáv.

Levél a szerkesztőhöz.

Nagytiszteletű szerkesztő ur! Kedves barátom!

Bocsáss meg, hogy az ominosus mezőtúri ügyben ismét alkalmatlankodom, s az itt következőknek helyet kérek becses lapodban.

A protestáns egyházi sajtó terén mi is most a napirend?

Felelet: az hogy a heves-nagykunsági ref. egyházmegye ott ül a vádlottak padján! s ezt a szerencsétlen egyházmegyét ütök javában.

Csakis a budapesti protestáns egyházi és iskolai lap legújabb számában találkozunk egy szelidebb hanggal, mely az adott helyzetre tekintettel, s a heves-nagykunsági ref. egyházmegyei közgyűlés esélyeinek, higgadt, komoly számba vételével mérlegeli a történetek súlyát! s a már elcsépelet számban oly magvakat keres és talál: a melyekben enyhítő körülmények csirája képződik.

Ezért a cikkirónak, nemes intenciójáért hálával tartozunk!

*

Régen akartam már kedves barátom! ily szellemben irni, de arra vártam, hogy másfelől zendüljön egy mentő szó egyházmegyénk védelmére! . . .

Hogy is áll a dolog? a főtiszt. egyházkerület és a heves-nagykunsági ref. egyházmegye közt kitört collisionnak hol keresendő a csomópontja? hol is van a casus belli?

Azért is vegyük sorba a tényeket!

A főtiszt. egyházkerületi közgyűlés kegyelmezett julius hóban, és pedig az egyházmegye előlegesen kikért tanácsadása, illetőleg véleményezésének felhasználása nélkül.

Ezt azonban tehette, ehez teljes joga volt azon esetben is, hogy ha a traetus véleményezését felhasználni szükségesnek nem tekintette.

Ez igaz! Hanem az is igaz, hogy ez által a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés eljárása *egyoldalú* lett! de erről alább kívánok, vagyis merészlek egy pár szót kockáztatni.

Juliusától szeptember 23-ig egyetlen hang sem emelkedett a heves-nagykunsági ref. egyházmegyében lakó lelkészek részéről a sajtó terén. Hallgatag . . . némán fogadta a Debreczenben történtek hírét, s bár *fájlalta mindenki* a főt. egyházkerületi közgyűlés *egyoldalú* eljárását: de a fejemet merem kockáztatni, hogy arra az országos hirűvé vált hevesnagykunsági egyházmegyei közgyűlésre, egyetlen egy ember sem ment azot az elhatározással, hogy ott az egyházkerülettel harczot provocáljon!

Következett a mezőtúri beadvány, s ennek kapcsában a külső-somogyi ref. egyházmegyének immár országszerte ismert végzése.

Ily helyzetben, midőn a meglepetések egymásutánja oly rohamosan következik, a mint ott a közgyűlést megelőző órákban következett, bajos dolog a bölcsesség követ hirtelen eltalálni.

Innen van az, hogy az egyházmegyei közgyűlés egy *forma hibát* követett el, az által, hogy oly modorban végzett a mint tette, a helyett, hogy *séreلمي feliratot intézett*, vagy egy *alázatos, tiszteletteljes*, de egyszersmind *önérzetes remonstratiót* terjesztett volna fel az egyházkerületi közgyűlésre.

Ámde rendkívüli körülmények, rendkívüli tényeket inaugurálnak!

Találkoznak olyanok is, kik a hevesnagykunsági ref. egyházmegye ^{27/1880} sz. a. végzésében nagyító, de sokszorosan nagyító üveggel, independentismusra való törekvést akarnak észrevenni! Ezt a feltevést megczáfolja egy háromszáz éves mult, megczáfolja a jelen, mert mi egy háromszáz éves multnak szent hagyományait jog és kötelesség tekintetében büszkén átvettük s az összetartozás szelleméből, illetőleg követelményeiből kifolyó kötelezettségeket — szellemi s anyagi téren — a főt. egyházkerület, illetőleg a debreczeni főiskola irányában első sorban teljesíteni kellemes és szent kötelességünknek ismertük s ismerjük mind e mai napig és ezentúl is!

Nincs itt azért uraim! abban a ^{27/1880} sz. a. végzésben az independentismusra való törekvésnek még csak embriója sem!

Ezt a feltevést határozottan visszautasítjuk!

Hanem van igenis e végzésben hallgatólagos jelzése annak a fájdalomnak, hogy az egyházkerület, mely a mezőtúri ref. egyháztanácsnak — a lelkészválasztás elhalasztását tárgyozó kérvényét jónak látta az elkerült egyházmegye-

gyéhez mint első fórumhoz leküldeni; ez esetben az egyházmegye nem részesült a főt. egyházkerület által abban a kitüntetési szerencsében, hogy a kegyelmi kérvény véleményezés végett leküldetett volna ahoz az egyházmegyéhez, mely az ominosus ügyben az első ítéletet hozta, mely ítéletet az egyházkerület magáévá tett.

Egy ily eljárás nem vitiálta volna az egyházkerület kegyelmezési jogát.

A miniszterium egyes helyi kényes kérdéseket leküld egyes municipiumokhoz véleményezés végett s a nyert választól feltételezi intézkedéseit.

Miért nem részesült egyházmegyénk a megkérdetett szerencsében?

Az egyházmegye évenként teljesíteti a canonica visitatiót s a visitatio jegyzőkönyvei constatozzák azt, hogy mik legyenek egyes egyházak szellemi és anyagi igényei, továbbá azt, hogy egyik vagy másik egyházban voltaképen mi a közszellem, vajjon ez milyen irányú, üdvös vagy vészthozó-e az illető egyház szellemi s anyagi integritására nézve?

A mezőtúri egyházban is, a hol épen az esperesti residentia van, valószínűleg évenként teljesítetnek a kánon-szerű egyházlátogatások! s bizonyára fellehetnek jegyezve a látogatási jegyzőkönyvekben M.-Túrról, hogy mik legyenek az egyház és a nagytekintélyű 6 osztályú gymnázium szellemi igényei, s mi legyen a mezőtúri ref. egyház jól értett érdeke!

Már maga egy ilyen látogatási jegyzőkönyv, alapul szolgálhatott volna az egyházmegye előleges megkérdetése esetében törvényes alakban teendett véleményezésének; s épen az egyházmegye ily alapon adott véleményezése leendett volna legerősebb basisa a főt. egyházkerületi közgyűlés kegyelmi elhatározásának; ezen véleményezésből tünt volna ki: hogy a kegyelmezés opportunus-e vagy nem, áldást vagy vészt hozó-e egy oly nagy egyházközsége nézve, melyben magában 3300 lélekkel több református lakik mint az egész máramaros-ugocsa egyházmegyében összesen.

Most pedig a concernens egyházmegye előleges megkérdése nélkül, azt ki sem hallgatva ítétek, helyzetet s körülményeket nem ismerő esperest és segédgondnok urak, annak az egyházmegyének előleges kihallgatása nélkül, mely az egyes egyházak vérkerengését ismerni tartozik, s azok üterét naponkint tapintja.

Az egyházkerületi közgyűlés eljárása — minden tisztelettel legyen mondva — *egyoldalú*, mert nem hallgatta ki előlegesen az első ítéletet hozó, a helyzetet ismerő concernens egyházmegyét.

Mindez azonban nem menti fel az egyházmegyét azon szemrehányás alól, hogy oly modorban határozott, a mint tudva van!

Hanem enyhítő körülmény gyanánt igen is szolgálhat, különösbbe akkor, ha felgondoljuk a morális pressionak amaz erős hullámzását, melyet a hevesnagykunsági közgyűlés érezni volt kénytelen; ha felgondoljuk azt a helyzetet, melyben az egyházmegye jelen volt lelkészei mindegyikének szeméi elibe tartatik a külső-somogyi ref. egyházmegye ismeretes végzése s az ugynevezett erkölcsi önbecsérzet oly kérélnelhetetlenül provocáltatik.

Ily körülmények közt követte el az egyházmegyei köz-

gyűlés azt a lényeges hibát is, miszerint a consensus adási vagy megtagadási jogot mint közgyűlés magához ragadta.

E jog az esperestet és a fraternitást illeti.

Ha az egyházmegye régiebb jegyzőkönyveit megtekintjük, úgy találjuk, hogy ez a jog mint féltett kincs őriztetett egy részről, másrészt pedig lehetőleg respectáltatott s még a mai napig sem confiscáltatott el.

A jegyzőkönyvekből egész legióját lehetne idézni a consensus adási joggyakorlásának.

A régenmultból s az aligmultból szabad legyen egy pár példát idézni. — 1794-ben Bujdosó Jánosnak nem engedtetett meg, hogy a tractusba bejöhessen. — 1795-ben pedig a szőlősi Szent-Sámuelt akarván lelkészül meghívni, a tractustól féltőkben a superintendenshez folyamodtak s a superintendens interveniált, ráirt a seniorra, hogy adjon consensust, és ez féltében csakugyan adott is! Ámde midőn erről a tractusnak jelentést tett, a tractus így határozott: „*Erre a jelentésre, mind a kánonoknak, — mind azok szerint annak előtte hozott végzéseknél tenora szerint, megegyező akarattal meghatározottat: hogy ilyen consensus a venerabilis Tractusnak híre és megegyezése nélkül ezutánra, a tiszteletes tudós senior uraimék által ne adódjon egy prédikátor-nak is!!!*”

A tractus ezen végzésért dorgatoriumot nem kapott.

A jelen században 1842-ben a tractus egy bizonyos papi egyént *kitiltott*, nemcsak egy bizonyos fényes, vagy ha inkább tetszik, *kényes egyházból*, hanem az egész egyházmegye területéről!

Az a kettős papsággal bíró fényes-kényes egyház (nevet azért nem említhetek, mert az a lelkésztárs még életben van) felfolyamodott a superintendensial consistoriumhoz, honnan az úgy minden teketória nélkül „*a maga útján leendő rendre igazítása végett*” a tractusra visszaküldetett!

Zsinat előtt állunk! én tisztelt olvasó közönség! az egyházmegyék jogkörét — a meddig a jó rend fogalmával nem ellenkezik — tági-anám! Nem azért pedig, hogy azok a superintendensial szemből annál kényelmesebben opponálhassanak! Hanem igen is azért, mert egy gondolat bánt engemet, nem olyan ugyan, mint a dicső emlékü Petőfit, mert ahoz már vén vagyok, hanem az, hogy a suffrage universelle rombol, s pusztítva rohanó s mindent magával sodorui akaró áradatával szemben az egyházmegyékben erős védgátra van szükség, nehogy a bösz hullámok az egyházkerület háza tövéig csapkodhassanak!

Isten veled! maradok szeretve tisztelő barátod

Anonymus.

TARCZA.

Antiszemita mozgalom Németországban.

Az antiszemita mozgalomnak egyes jeleivel hazánkban is találkoztunk a közelebbi években; a jelen évben már különösebben irodalmi térre is átvitetett az az Istóczy által szerkesztett röpiratokban. De e mozgalom a magyarság rokonszenvével pillanatra sem találkozott, sőt vezetője Istóczy épen a zsidóság elleni szenvedélyes harcza miatt nevetséges alakká torzított. Nem így van a dolog Németországban. Itt az anti szemita mozgalom komoly harc alakját öltötte magára, valódi keresztyén socialis mozgalommá

lett az, melynek élén áll Stöcker udvari lelkész, ki sok ismerettel, ékesszólással s nagy kitartással működik célja elérésére. Az antiszemita liga birodalomszerte egy a birodalmi kancellárhoz intézendő „*petitio*” körözlet minél nagyobb számú aláírások szerzése végett. A szabadelvű pártból tekintélyes férfiak egy ellennyilatkozatot adtak ki, s erre a társadalmi harc valódi komolysággal megkezdődött. Némelyek e harcnak a vallási üldözés jellegét akarnák tulajdonítani, mások politikai és fajgyűlöletből származónak tekintik azt. Az antiszemita mozgalom vezetői azonban tiltakoznak az ellen, mintha e mozgalomnak akár vallási, akár politikai vagy faji síjatsága volna, nézetök szerint ez tisztán ethikai kérdés, melynek célja nem az, hogy a modern zsidóság ártalmas tulkapásai miatt kivételes törvények alkottassanak, vagy hogy a zsidók egyenjoguságára vonatkozó törvények visszavétesseek, hanem *először az*, hogy a német keresztyén népszellem felébresztessék, *másodszor*, hogy a kormány közigazgatási uton erélyes intézkedéseket teyen. Az elsőre nézve a népgyűlések és a sajtó, a másodikra nézve a petitio szolgál eszközü.

Ez a petitio különösen azt kívánja, 1-ször, hogy a külföldi zsidók bevándorlása, ha egészen meg nem akadályoztatik is, legalább korlátoztassék; 2-ször, hogy a zsidók minden felsőbb állomásból zárassanak ki s hogy az igazságügyi szolgálatban s különösen mint egyes bírók megfelelő korlátozással alkalmaztassanak. „*Valóban képtelenség volna egy zsidót mint polgármestert, tartományi tanácsost, s főelnököt látni. Minden ily helyzetben keresztyén dolgokat kell megítélni s azért az ezekből való kizáratásban semmi jogesonkítás sincsen, hanem az jogos kormányzati rendszabály.*” Így okoskodnak az antiszemita mozgalom emberei. A zsidók községi és országos képviseleti joga épségben maradhat, de a bírói és államügyészi hivatalokban való alkalmaztatásukat megakadályozni némely helyen előjövő túlnyomó hatalmuk miatt szükséges. — *Harmadik kívánság az*, hogy a népi-skola keresztyén jellege szigorúan megmaradjon, habár zsidó tanulók látogatják is azt; hogy abban csak keresztyén tanítók alkalmaztassanak, zsidó tanítók minden egyéb iskolákban is csak különösen indokolt kivételes esetekben alkalmaztassanak. — *Negyedik kívánság az*, hogy a zsidó népség hivatalos statistikája újra elkészítettessék.

Ezen petitio roppant izgalomba hozta Berlin szabadelvű köreit és a zsidókat, s miután az antiszemita mozgalom vezetői magok sem tagadták e mozgalom socialistikus irányát és jelentőségét, meg kell ismerni, hogy az: közönyös szemmel nézni nem lehetett, mert tudva van, hogy az ily mozgalmak, ha egyszer a tömeg szenvedélyei feltámadtak, rendkívül veszélyesek, egyes jelenségeikben pedig szégyenletesek is szoktak lenni. A mi pedig a zsidóságot illeti, erre nézve aggasztó és lealázó volt az antiszemita heccz; minthogy azonban a zsidóság már csaknem természetszerűleg a szabadelvűség, sokszor épen a túlzó szabadelvűség zászlaját követi, azért a német szabadelvűek siettek segítségére s a társadalmi fürgeteg megelőzésére.

A fontos társadalmi kérdés átjártatott a porosz képviselőházba is, minthogy az antiszemita mozgalom ellenzői interpellációt nyújtottak be a miniszterelnök-helyetteshez gróf Stolberg-Wernigerodehoz. Az interpellációra a többiek közt azt felelt a miniszter, hogy „a királyi kormányhoz kérvény nem érkezett és ez okból a kormány nem is volt oly helyzetben, hogy ily kérvény tartalmával szemben hivatalos állást foglalhasson“ . . . továbbá „a meglevő törvény valamennyi vallásfelekezet egyenjogusultságát mondja ki, és hogy az államkormány ezen jogi állapoton nem szándékozik változást eszközölni.“

A válasz nem nyugtatta meg az interpellálókat s utána nagyon heves vita keletkezett a porosz képviselőházban. A vitázók éles vádakot szórtak egymás szemébe s ezek által tárták fel a távoliak előtt érzelmeik ellentétességét s a szomorú társadalmi helyzetet. Különösen fontosak és jellemzők az antiszemita táborból a Stöcker állításai és

vádjai, ő — saját bevallása szerint — a keresztyény socialismus mindenkép dicséretes tanait hirdette; s meg van győződve róla, hogy az államban vallásosságnak kell uralkodni. Az öt elítélőknek meg kellene gondolniok, hogy itt voltakép nem zsidó hecczokról van szó, hanem keresztyén hecczokról, melyek azokat szülték. Mi keresztyén államban élünk, azért nem akarjuk azt, hogy a fő és irányadó helyeket zsidók foglalják el, a honnan az egész nemzetre és annak fejlődésére tulnyomó befolyásuk lehet. Keresztyén államban élünk, azért ker. felsőséggel és ker. i-kolákkal kell bírunk. Berlinben magában 150 igazsáügyi előadó közül 43 zsidó. Az igazságszolgáltatásnak ezen elzsidósodását nem lehet tovább tűrni; valamint az irodalom, még pedig nemcsak a napi, hanem a könyvirodalom is annyira a zsidók befolyása alatt áll, hogy mindekit nyugtalanít e körülmény, a ki csak ismeri. Sehol az egész zsidó irodalomban nem akadunk jóakarattal nyomaira a keresztyénség iránt, hanem mindenütt gyűlölséget szítnak ellenük. "Panaszolja Stöcker, hogy midőn Crémieux a németek kiűzésére vonatkozó határozatot aláírta, a berlini zsinagógában örömmel tartott, továbbá hogy „az iparos osztályt is legnagyobb részt a zsidók tették tönkre.“ stb. stb.

Stöcker után Bachan tünt még ki különösebben az antiszemitikus pártból. A zsidók és szabadelvűek sem vesztegeltek néman. Ezek nem látnak okot a zsidók tulnyomó hatalmától való félelemre, mikor azok oly kevesen vannak; hiszen még Berlinben is, hol aránylag a legtöbbnek vannak, alig teszik a lakosság egy harminczad részét; hivatkoznak a veszély nagyságára, melyet e mozgalom okoz; egy szabadelvű szónok — Richter — a mint ő mondja — határozott ellensége a social-demokratikus mozgalmaknak, de a ker. socialista mozgalmaknak azoknál is veszélyesebbeknek tartja, erre nézve idézi is Schulze-Delitsch mondását: „Ne szabadságotok fel a bestiákat.“ — Löwe zsidó a zsidó iparosokat véve pártfogás alá, ily mentséggel védi őket: „A zsidók nem assimilálódtak gyorsan az ipar terén, de csuda-e midőn egész a mult század végéig el voltak a czéhek által egészen zárva az iparüzéstől. A vita lassanként mind élesebbé lön, s a porosz parlament e vita folyama által babérait nem szaporította ugyan, de tanulságos dolgokat hallatott a nagy világgal, melyek felett nekünk is jó lesz gondolkozni.

Hogy a németeknél s nem nálunk keletkezett a zsidó kérdésben ily heves vita, melyet egy szónok szégyenletesnek nevezett, azon igazán csodálkozni lehet.

Németországban a zsidók németek, Magyarországon csak kevesen magyarok, a nagy többség német s a germanisatio buzgó apostola.

Németországban azt mondják, a zsidók elnyomták a német iparosokat. Abban a Németországban, a hol az ipar terjedt és fejlett; a hol a kereskedelem, közlekedés virágzó és előhaladt; a hol 50 milliónyi lakosság között igazán elenyésző csekély a zsidóság száma, melynek veszélyes voltától való félelmet nagyon csökkenti a német nép szívós, kitartó, munkás, mértékletes és takarékos volta.

Magyarországban a tiszta magyarsággal viszonyítva a zsidókat sokkal kedvezőtlenebb arányt találunk; iparunk a németekéhez messze áll; kereskedelmünket legnagyobb részben németek és zsidók tartják kezökben s ennél fogva a földművelők és kis iparosok sorsára kiszámíthatlan befolyással vannak; itt-ott nagy is az elkeseredés ellenük, mely néha néha a bosszúra gyúlt népet — az oláh vidékeken — vérengzésre vezette; és mégis az anti szemita mozgalom nálunk inkább nevelés tárgya a párt vezérével együtt. — Közönyösség, érdektelenség vagy türelem-e oka e fel sem vevésnek, vagy a magyar társadalom nem látja a veszélyt, mely a zsidóság részéről fenyegeti? E sorok írója azt hiszi, hogy a magyar nemzet türelmes is, közönyös is e kérdéssel szemben, sőt azt is hiszi, hogy a zsidóság felől jövő veszélyt még nem látja fenyegetőnek; de kérdés, hogy a magyar nemzet hangulata mindig ily kedvező lesz-e a zsidóságra s kérdés, hogy a zsidóságnak nem kellene-e gondolkozóba

esni a németországi heccz láttára s összehasonlítást téve a német- és magyarországi viszonyok között nem kellene-e eddigi taticájával szakítani, s hálából is jobban alkalmazkodni e haza viszonyaihoz és érdekeihez?

Távol állok az antiszemita mozgalom pártolásától, lelke az üldözéstől borzad is, s martyrokat csinálni nem szeretek, szégyenleném is, ha Magyarországon valaha a németországi példák utánzásra találnának. En Magyarországon nemzeti és ethikai szempontból ítélem meg a kérdést.

Nálunk a zsidóság kevés érzéket mutatott eddig a magyarosodás iránt, eltűnő csekély lévén azok száma, a kik nyelvben és szokásban velünk egyesülni törekedtek. Míg polgári jogokat nem élveztek, s az alkotmányon kívül állottak, míg lenézve s megvetve voltak, addig természetesnek látszott, ha beolvadni nem akartak; a separat állásra és törekvésre mintegy kényszerítve voltak. Ma másképen áll a dolog; ma már polgári jogokat élveznek, állami és törvényhatósági tisztségekre emeltetnek, ott ülnek a fővényhozó testületben, tehát ma már a magyar haza édes gyermekei gyanánt érezhetik magokat; azért ma már bűn nélkül el nem odázható szent kötelességük, hogy magyarok legyenek nyelvben, érületben és szokásokban. Társadalmilag kényszeríteni kell őket, hogy ilyenekké legyenek; legyenek ők mózes-vallású magyarokká. Ha ők ilyenek lenni nem akarnak, akkor nem méltók, hogy a magyar haza édes gyermekeinek jogait élvezzék s hálátlanságukért megérdemlik a magyar társadalom lenézését s megvetését.

Ethikai szempontból is keményebben lehet elítélni ma a zsidóságot, mint régebben, ha a nép szorult helyzetét tiltott utakon is kizsákmányolni törekszik, ha a keresztyén iránt felebaráti érzelmeket nem táplálva, ennek vagyoni romjain emeli fel boldogságát. A magyarban, a keresztyénben eddig ellenséget láthatott, a ki őt elnyomta, megalázta, de ma tisztelni és becsülni kell azt, a ki emberi és polgári jogait megosztotta vele, s a ki őt ennél fogva felemelte. Ha különben cselekszik, rút hálátlanságot követ el.

De a zsidók gazdagodását nem lehet és erkölcsi szempontból nem szabad feltétlenül elítélni, hamis eredetűnek tartani; nem is tanácsos ezt tenni, mert magunkat csalnók meg. A zsidók gazdagodása ugyanis nem egyedül uszorkodásra, a szorultak helyzetének szivtelen kizsákmányolására vezethető vissza. Sokan a legbecsületesebb munka, képzett ész, kitartó munkásság, takarékoság, bölcs számítás által szerezték s szerzik vagyonukat. A számító bölcsességet, kitartást, mértékletességet és takarékoságot általában azoktól sem tagadhatjuk meg, a kiknek becsületességét tagadni vagyunk kénytelenek. S ha talán feltűnőleg gyarapodnak közöttünk, ennek elszomorító oka a magyar nép alsóbb és felsőbb osztályainál egyiránt az, hogy nem vagyunk kitartók a munkában, nem tudunk számítani, azért könnyelműen költünk, nagyobb fényűzést engedünk meg magunknak, mint a milyenre helyzetünk feljogosít, szorult helyzetünkben elhagy az önbizalom s uszorkások karjaiba könnyelműen vagy kétségbeesetten dobjuk oda magunkat; a hasznos üzleti és más nagy jövedelmű állásokat lenézve uraskodunk, míg a dobot meg nem ütük házunk s ősi birtokunk felett. — Ezek is ethikai szempontok, illetőleg nyavalyák, melyeken az üldözés és heccz semmit sem segítenek; e nyavalyákból kell népünket kigyógyítani, értelmessé, munkaszeretővé, kitartóvá, mértékletessé és takarékosá nevelvén azt.

Sőt a neveléstannak igen okos szabálya az, hogy: a nevelés feladata nem a hibák gyógyításában, sokkal inkább az emberi jelességek, jó tulajdonok kifejtésében áll. Alkalmazzuk e szabályt általában az egész nemzetre. Ha az emberi jelességek bennünk kifejtve lesznek, ha népünk erkölcsileg és értelmileg képzett, munkás, kitartó élelmes s ehhez mértékletes és takarékos leend, akkor a zsidó becstelen kapzsísága nem sokra mehet mi közöttünk.

Stöckerrel csak abban értek egyet, miszerint kívánom, hogy a magyar társadalom keresztyén szellemű legyen. S én reményl-m hogy társadalmi erényeink s ker. iskoláink

átidomító hatását a zsidóság is megérzi, meg kell éreznie, ha ethikai jó tulajdonainkkal fölényben leszünk azok felett, különben a szégyent és romlást, hogy a számra nézve annnyival gyengébb győzedelmeskedett rajtunk, megérdemeljük.

Én dicsőséget és boldogságot kívánok a magyar népnek, ethikai uton, s nem hiszem, hogy az aljasság és hitványság felett az erénynek és jelességnek diadala ne lehessen.

Joó István.

KÖNYVISMERTETÉS.

Bibliamagyarazatok a szószerken s függelékül néhány egyházi beszéd. Irta Barakonyi Kristóf böhönnyi ref. lelkész. II. kötet. Miskolcz. Ferenczi B. tulajdona 1880. Ára 2 frt.

(Folytatás.)

Más csoportot alkotnak B. urnak azon magyarazatai, melyeket *ó- és új-testamentomi városok és tartományok* felett tart. Nincs semmi kifogásunk az ilyen magyarazatok tartása ellen, ha ugyan az illető magyarázó képes arra, hogy hallgatóiban az értelem mellett a szívet is foglalkoztassa, ha magyarazata nem törpül le históriai, geographiai, topographiai, ethnographiai ismeretek különben szükséges, de templomi szószerkebe nem való közlésévé. Lássuk mit tesz itt B. ur?!

Első ilyen magyarazata *Jeruzsálemről* szól a CXXII. zsolttár alapján. A munka elején előadja a szent város rövid történetét, majd néhány vonással lerajzolja, hogy milyen lehetett vidéke; végül felel azon kérdésre, hogy vajjon milyen lehet a mai Jeruzsálem? Ezeket Jeruzsálem elpusztulása feletti rövid elmélkedés követi. Ebből áll a bibliamagyarazat. Érti B. ur maga is, hogy talán nem járt el egészen helyesen, hogy nem elégitette ki gyülekezetének lelki szomjuságát, a mennyiben beszéde zárszavaiban bevallja, hogy „beszéde talán nem is volt egyéb, mint egy népszerűsített történelmi és földrajzi értekezés.” Bizony az nem volt egyéb, de ezzel a dolgot elütni nem lehet. Tisztelem én az igehirdetőnek azon szabadságát, hogy beszéde tárgyát saját maga válassza ki, de „sunt certi denique fines.” Lehetetlen dolog az, hogy B. urat hallgatói lelki szükségére való tekintet indította volna e tárgy kiválasztására s megbeszélésére s lehetetlen az is, hogy ama lelki szükségek bármelyikét B. ur e magyarazata által kielégítette volna. Es a tárgy — *így dolgozva föl* — nem való templomi szószerkebe. Halálomig áltakozom ellene, hogy ilyen *népszerűsített történelmi és földrajzi értekezést* szószerkebe lehetne vinni. Tessék Jeruzsálemről, vagy bármely más városról péld. vasárnap estve az iskolateremben tartani népszerű értekezést a gyülekezet számára, ez ott igen helyén lesz, de a templomban soha! És talán egy kissé nagyot is mond B. ur, mikor ugyancsak a conclusióban így szól: „Oly nagy volt hajdan, mint maga az egész világ, — oly fényes, mint a nap, — és ma oly kicsiny, olyan homályos, mint borongós időben az árnyék” — már t. i. Jeruzsálem. E mondás határozottan ellenkezik mind a multa mind a jelenre nézve a tényekkel.

A második, ezen csoportba tartozó magyarazat *Rómáról* szól. Csel. XXXVIII. 16—31 alapján. — Feltüntetve először Róma fontosságát s elmondva egyetmást röviden a nagy világvárosról, ez előzmények után áttér a felvett bibliai szövegre s beszél Pál apostolnak vértanui halálát megelőzőtt római fogságáról; azon tevékenységéről, melyet ő itten ki-

fejtett; azon érdeklődésről, melyet a rómaiak Krisztus evangyelioma iránt tanusítottak. Megemlíti, hogy talán kellene valamit szólnia Pálnak a rómabeliekhez írott leveléről, de e tervétől szerencsére eláll s visszatérve Rómára, illetőleg — a mint mondja — a keresztyén-égnek *Rómában lett mikénti állapotára*, megemlíti azon üldöztetéseket, melyeknek a keresztyénség ottan ki volt tétetve s hogy a rosz erkölcsök miatt pusztult el a nagy város. Végül a mit Róma történetéből tanulni lehet, tehát a tanuságot néhány szentirati helyben állítja össze B. ur, melyek közül az első jól van alkalmazva, de a másodikkal semmi sincsen mondva, a harmadik meg nem is jól van idézve, a negyedik helyén meg jobban szeretné az ember, ha maga B. ur is mondana már valamit. Jobb lett volna a munka elébe azt tüzni ki czim gyanánt: *Pál apostol Rómában*; mert e czim jobban megfelelné a magyarazat tartalmának, holott a mostani czim után azt várja az ember, hogy Róma története mondassék el neki, természetesen a keresztyénséggel való viszonyában s ebből kifolyólag adassanak számára, vagy a gyülekezet, mint község számára olyan jó tanácsok, melyek élete helyes folytatására irányadó befolyással legyenek.

Vegyük fel azon beszédet is, mely Máté IV. 12—16 alapján *Galileáról* szól. Ezzel kezdi meg a szerző Zsidóország egyes tartományainak ismertetését. Ez első beszédében, — nem vehetjük tőle rosz neven, szól általában valamit a szent földről, annak különböző neveiről, felosztásáról, hatáiról, a lakók foglalkozásairól, az ország hegyeiről, folyóiról, tavairól. Megígéri, hogy a Holt tengerről más alkalommal szól majd bővebben s ez ígétét a Judeáról szóló magyarazatban be is váltja. Ezután átmegy Galilea tartomány ismertetésére. Ha az előbbi részben egy komoly geographus objectivitásával tanította hallgatóit, itten már a költészet szárnyaira emelkedve, csinos leírásban közli földrajzi ismereteit, de újra ugyancsak prózai mankókra csukolva le, nehézkesen biczeg végig a galileai városok és hegyek során, időt találva s megragadva az alkalmat annak fölemlítésére is, hogy nem bizonyos ám az, hogy Krisztus elváltozása a Tábor hegyén történt. Persze hogy nem tudjuk mi, hol folyt le az a jelenet, de hiszen nem is tartozik az egyáltalában ide. Még mikor magát a táborhegyi jelenetet fejtegeti is az ember, gyakorlati szempontból nem annak van jelentősége hogy vajjon azon esemény a Tábor, vagy a Hermon, vagy az Antilibanon hegyén folyt-e le, hanem hogy *hegyen* folyt le. Ezt, az ebben fekvő gondolatot kell megragadni s haszonra fordítani. B. ur Galileáról szóló magyarazatában felesleges volt ezt meg is említeni, mert maidnem olyanformán veszi ki magát az egész, mintha valaki ismereteit akarná fitogtatni, olvasottságát csillogtatni. Az alkalmazás e beszédben is szentirati helyekből áll.

A dolog természetéből kifolyólag ugyanezeket mondhatnók el *Judeáról* (Máté III. 1. 5. 6.) és a *Samariáról* (II. kir. XVII. 24—34) szóló magyarazatokról is. Itt is csupa geographia! És milyen csudálatos textusok!

Más osztályba tartozik már czime szerint a 11-ik magyarazat, melynek textusa Jel. I. 9—20, czíme pedig *János és a Jelenések könyve*. Tehát itt egy könyvet akar megismertetni B. ur, mint maga mondja, *alapjelleme, iránya s eredeti czélja szerint*. Ismertetésem elején mondtam, hogy lehet egy

egész könyvről is épen ilyenformán prédikálni, mint itt B. ur akarja, de a feladat nem könnyű s épen a Jelenések könyvével kezdeni meg a dolgot, ahhoz bizonyára nem csekély bátorság szükséges. Na de meg lehet a bátorság B. urban, mikor abban a helyzetben van, hogy ő „a titkos s kimagyarázhatatlannak hitt könyvet nemcsak vizsgálat alá venni, de alapeszméjében érteni, sőt eredeti célja és iránya szerint kimagyarázni és értékét elbírálni is képes.“ — Nagy szó mindenestire. Beszél szerző Jánosról, mint Pál ellenlábásáról; Pathmos szigetéről; arról, hogy hol és ki által irattott a szóban forgó levél; hogy mit kell érteni János elragadtatásai és látásai alatt s aztán sorban felveszi a hét ázsiai gyülekezetet, elmondja róluk geographiai stb. ismereteit s megmondja, hogy e városokhoz írta János a titkos dolgokat s nagy könnyen kielégíti hallgatóit azzal, hogy a mondottakhoz nem is kell semmi magyarázat. Nem kell talán azért, mert, mint azután bevallja, a János által használt képek, hasonlatok és jelenségek értelmét vagy épen az általa tett vonatkozást, egyik vagy másik dologra teljes határozottsággal nem képes kimagyarázni. De hát az meglehetősen ellenmondásban van ám azzal, a mit fentebb oly fenyeen mondott magáról B. ur. A ki e képeket, hasonlatokat, jelenségeket kimagyarázni nem képes, az aligha lesz képes e könyvet alapeszméjében érteni, értékét teljesen elbírálni. Végül mondja meg aztán igen röviden azt, a mi pedig magyarázatának tárgya volna, hogy mi a Jelenések könyvének alapjellemé, iránya és célja. Ha az előzők önként fejtegetnének rá ennek fejtegetésére s ha ez aztán valóban vezettetve volna, talán szót sem tennének az egész ellen; de miután az előzők conglomeratuma mindenben inkább van csak logikai egybefüggésben nincsen a magyarázat ez elemével; miután ez, a mi mint láttuk, főtárgya akarna lenni a beszédnek, csak épen olyan mellékesen van oda vetve, mint a magyarázatnak bármely más mozzanata: már azért is határozottan elejtettnek tekintjük B. ur ezen művét is. Még inkább megerősít bennünket e véleményünkben a szóban levő szakasz illetén fölállítására: „e könyv *alapjellemé* a Pál-féle irány ellenesúlyozása azon célból, hogy a pogány kereszténység elsőbbsége a zsidó kereszténység által meggátoltassék s *iránya és célja*, hogy a Pál apostol által elhagyott gyülekezeteket a Jakab és János apostolok felfogásának megnyerje.“ — Hogy valóban ez így van-e, azt eldönteni a bibliai kritika dolga, az én reám mostan nem tartozik. De igenis hivatva érzem magamat azon kérdés föltételére, mit gondol B. ur, vajjon megértették ezt az ő hallgatói? Határozottan merem mondani, hogy száz hallgatója közül nem értette meg kettő; s épen ilyen határozottan helytelenitem, akármilyen művelt gyülekezet előtt is beszélni arról, hogy Pál ellenlábasa (ezt a képes szót sem érti meg a nagy többség) volt Jánosnak, hogy van zsidó-kereszténység és pogány-kereszténység. Képzelem, hogy B. urnak egy-egy figyelmes, de theologiailag nem művelt hallgatója milyen sokáig elelmélkedhetett magában, hogy milyen is lehet hát voltaképen az a zsidó-keresztén és az a pogány-keresztén ember. Biztosíthatom B. urat, hogy én figyelemmel elolvastam e magyarázatát, de a Jelenések titkos könyve az által nem lett világosabbá előttem; továbbá kerestem de semmi építőt, a szívhez szólót beszédében nem találtam,

s ha ez így van — bocsánat, de nem önhittség mondatja velem e szavakat — még kevésbé világosodhatott föl e könyv azon egyszerű böhönyei (vagy bármely más helyre való) ember előtt, ki pedig azért ment föl a templomba, hogy valamit tanuljon B. urtól s hogy onnan vigyen haza magával valamit, a mi életére nézve útmutató legyen. Na ezt a célját bizonyára nem érte el. B. ur ezuttal élvezhetetlen edellel táplálta hallgatóit.

Csiky Lajos.

(Vége köv.)

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

Főtanodánkban a keleti és hasonlító nyelvészet jelesb hallgatóinak pályadíjazására az akadémiai igazgatóság rendelkezése alá Nevezetlen Jóltevő újjalag 300 frankot aranyban küldeni kegyeskedett, mely összeg ideiglenesen a főiskolai pénztárba tétetvén: a tanév végével az illető szaktanár utalványozására fog kiadatni. A főiskolai igazgatóság kedves kötelességének tartaná e ritka tanügybarátnak személyesen is leróni köszönését, háláját, azonban ezt ezen jóltevő irányában nem tehetvén: e kegyes adománynak köz tudomásra hozatala által igyekszik azt némileg pótolni.

Tálya. *Ifj. báró Vay Miklós* közelebből elhunyt köztisztviselőben állott édes anyja emlékére, ennek nevenapján, f. hó 25-ikén, *ötszáz* forintot küldte a helybeli, az üdvözült bárónő által alapított *óvoda* részére; ugyanez alkalomból menesztett *kétezeröttszáz* frtot a sárospataki collegium igazgatóságához, melyből 2000 frt az ottani tápintézetre, 300 frt az ifjúságnak kórházára, 200 frt pedig a szépészeti muzeum szaporítására fog fordítatni; ez utolsó, általa folyvást ápolt intézetet, saját mintegy 150 db. régi pénzekből álló gyűjteményével is gazdagította. — Itt azonban nem állott meg a tisztelt báró ur jötekonysága, hanem miután a tiszáninneri szuperintendens utolsó, Ujhelyben tartott közgyűlése alkalmával, melyen mint legidősb segéd-gondnok elnökölt, pénzübeii segélynyújtásra szólítá fel a hivatalt aláírás útján a miskolczi leánynevelde felállíthatása tekintetéből, azon elvnel fogva, hogy „*verba movent, exempla trahunt*“ 500 frttal kezdé meg az aláírásokat, melyek a napokban fognak Miskolczról szétküldetni az elnökség által. — Méltó fia az atyjának!!

Nagy Ignác tályai ref. lelkész.

A debreczeni főiskolában még mindeddig nem volt óra, a legközelebbi toronyóra pedig főleg téli időben nagyon rendetlenül járt, s e miatt a leckeórák kezdetét és végét jelző pontatlan csengetések sok zavart okoztak. Minthogy e bajon egy jó órának a főiskola épületében alkalmas helyen leendő felállítására által lehet segíteni, a főiskolai gymnasiumi tanárok 8 felolvasás tartását határozták el csekély bemeneti díj mellett (tanulóknak 10 kr., másoknak 25 kr.). Az első felolvasást nov. 26-án a főiskolai díszteremben Kovács János tanár tartá a földrengésről, szép számú közönség előtt. Felolvasó a földrengések történetéből igazán érdekes, jó humorral irt előzmények után érthető modorban előadta a földrengések kimagyarázására vonatkozó hypothesiseket. A karácsony előtti időben Géressy Kálmán tanár olvas fel „a por és hamu“-ról.

Szentesi papválasztás. A f. évi nov. hó 21. 22. 23-ik napjain Miklovicz Bálint hódmezővásárhelyi lelkész s egyházmegyei tanácsbíró és Kovács Ferencz világi egyházmegyei tanácsbíró urak mint egyházmegyei küldöttek jelenlétében a lelkészválasztás Szentesen megtartott. A „Hódmezővásárhely“ szerént beadott összesen 1146 szavazatot, melyből Gerőcz Lajos anti lelkész 718, Marjai Péter szentesi segéd-lelkész 280, Pólya Ferencz szentesi polg. isk. tanár 148 szavazatot kapott.

Felölös szerkesztő és kiadótulajdonos: *Jóó István*

Főmunkatárs: *Toth Sámuel.*